आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का कथाका प्रवृत्ति

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
एम्.ए.नेपाली द्वितीय वर्ष दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
माधवप्रसाद पौडेल
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर
२०६७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका विद्यार्थी श्री माधवप्रसाद पौडेलले नेपाली एम.ए दोस्रो वर्ष दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गरेको **आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६)का कथाका प्रवृत्ति** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र उक्त प्रयोजनका लागि उपयुक्त रहेकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

	नाम	**हस्ताक्षर**
१ विभागीय प्रमुख	प्रा. राजेन्द्र सुवेदी	....
२ शोधनिर्देशक	प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम	....
३ बाह्य परीक्षक	श्री विष्णु ज्ञवाली	....

मिति :- २०६७/०४/१२

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत एम्.ए. नेपाली दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री माधवप्रसाद पौडेलले **आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का कथाका प्रवृत्ति** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६७/०४/०६

....

(डा.देवीप्रसाद गौतम)

प्राध्यापक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

कृतज्ञताज्ञापन

मानव सभ्यातासँगै प्रारम्भ भएर वर्तमानसम्म आइपुगेको कथा नेपाली समाजमा निकै लोकप्रिय विधाका रूपमा स्थापित छ । २४० वर्षे लामो लेख्य परम्परा निर्माण गरिसकेको यस विधाको सिङ्गो इतिहासलाई विभिन्न कालखण्डमा विभाजन गरी अध्ययन गर्ने परम्पराअनुरूप आधुनिक नेपाली कथाको सबैभन्दा पछिल्लो चरण नै नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण हो । नेपाली कथाको यस चरणका बारेमा बेलाबेलामा सामान्य खोज-अनुसन्धानहरू भएका भए पनि यसैलाई मूल विषयवस्तु बनाएर विस्तृत अध्ययन गरिएको पाइँदैन, जसले गर्दा यस विषयमा जिज्ञासा राख्ने पाठकवर्गको भोक अतृप्त नै रहेको थियो । यही अभावलाई केही हदसम्म भए पनि पूरा गर्ने उद्देश्यानुरूप **आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का कथाका प्रवृत्ति** नामक प्रस्तुत शोधकार्य गरिएको हो र यस क्रममा प्रस्तुत शोधपत्रलाई यथाशक्य वस्तुपरक बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । शोधकार्य आफैंमा जटिल हुन्छ र यसका लागि प्रशस्त मेहनत, समय र सहयोगको आवश्यकता पर्ने गर्दछ । यसैअनुरूप मैले पनि यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा थुप्रै प्राज्ञजन, आत्मीय जन र सङ्घसंस्थाबाट सहयोग लिएको छु, यसर्थ सहयोगी सबैप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

सर्वप्रथम त मलाई यस धर्तीमा जन्म दिई हुर्काउने तथा आफू सामान्य शिक्षित भए पनि सन्तानलाई शिक्षाको ज्योतिले आलोकित पार्नुपर्ने मान्यता राखी सधैंभरि अध्ययन-अनुसन्धानमा लागिराख्न प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय पिता श्री लालमणि पौडेल र माता सरस्वती पौडेलप्रति सभक्ति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । उहाँहरूको माया, प्रेरणा, सहयोग र आशीर्वाद नै मेरो सफलताको कारक हो भन्ने विश्वास मैले लिएको छु ।

यसैगरी आफ्नो व्यस्तताका बाबजूद पनि यथेष्ट सरसल्लाह प्रदान गरी यस शोधपत्रलाई यो अवस्थासम्म ल्याइपुर्‍याउन सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरु तथा शोधनिर्देशक प्रा.डा.देवीप्रसाद गौतमप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । उहाँको अमूल्य सुभाव र सल्लाहबाट नै यस शोधकार्यले पूर्णता पाएको हो । यसैगरी शोधकार्यका लागि स्वीकृति प्रदान गरी सहयोग गर्ने विभागीय प्रमुख तथा आदरणीय गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदी र नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति पनि

कृतज्ञ छु । यसका साथै अनुसन्धानका लागि प्रेरणा प्रदान गर्ने गुरु कृष्ण घिमिरेज्यूलाई पनि कृतज्ञताका शब्दहरू अर्पण गर्दछु । यस्तै आ-आफ्नो ठाउँबाट सहयोग गर्ने सम्पूर्ण मित्रहरूलाई पनि धन्यवाद भन्न चाहन्छु ।

यसैगरी शोधकार्यका लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न सामग्रीहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि.वि.केन्द्रीय पुस्तकालय र मदन पुस्तकालयका कर्मचारीहरूप्रति आभारी छु । यस्तै घरायसी झमेलाबाट मुक्त गराई अध्ययन-अनुसन्धानको वातावरण तयार गरिदिने दाजुभाउजू, दिदी-भिनाजु र भाइप्रति पनि कृतज्ञ छु, साथै दाजु खेमराज र बहिनी शोभाले गरेको सहयोगलाई पनि धन्यवाद भन्दछु ।

अन्त्यमा **आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का कथाका प्रवृत्ति** नामक प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग शोधपत्र मूल्याङ्कन समितिसमक्ष पेश गर्दछु ।

त्रि.वि दर्ता नं. :- ६-३-२८-९२-२००६

परीक्षा क्रमाङ्क :- ४११९

मितिः- २०६७/०४/०६

....

माधवप्रसाद पौडेल

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

विषयसूची

मुखपृष्ठ

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

संक्षेपीकृत शब्दसूची

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

क्र.स.	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	विषयपरिचय	१
१.४	समस्याकथन	२
१.५	शोधको उद्देश्य	३
१.६	पूर्वकार्यको विवरण र समीक्षा	३
१.७	अध्ययनको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	७
१.८	अध्ययनको सीमाङ्कन	८
१.९	सामग्री सङ्कलन विधि	८
१.१०	शोधविधि	८
१.११	शोधपत्रको रूपरेखा	९

दोस्रो परिच्छेद

आधुनिक नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का कथाकार र कथा

२.१	विषयप्रवेश	१०
२.२	नेपाली कथाको सङ्क्षिप्त पृष्ठभूमि र विकास	१०
२.३	नेपाली कथाको कालविभाजन	१२
२.४	नेपाली कथाको उत्तरवर्ती चरण	१४
२.५	कथाको उत्तरवर्ती चरणको समानान्तर नाम : समकालीन र समकालीनताको अर्थ	१५
२.६	उत्तरवर्ती चरणको नेपाली कथाको विकासक्रम	१८
२.६.१	प्रथम उपचरण	१८
२.७	उपसंहार	२१

तेस्रो परिच्छेद

उत्तरवर्ती चरण (वि.सं.२०३६-२०४६) का नेपाली कथाका विषयगत प्रवृत्तिहरू

३.१ विषयप्रवेश २४

३.२ पञ्चायती शासनको ज्यादती र भ्रष्ट प्रवृत्तिको चित्रण तथा विरोध २४

३.३ अभावग्रस्त नेपाली जीवनको कारूणिक अवस्थाको चित्रण २६

३.४ समाजमा व्याप्त रूढिवादी प्रवृत्ति, अन्धविश्वास र कुरीतिको चित्रण २८

३.५ यौन असन्तुष्टिबाट उत्पन्न समस्या तथा विकृतिको चित्रण ३०

३.६ निम्नवैतनिक कर्मचारीको दुरवस्थाको चित्रण ३२

३.७ स्वतन्त्रता चाहनाको प्रकटीकरण ३४

३.८ राजनैतिक क्षेत्रका विकृतिको चित्रण ३६

३.९ उच्चपदस्थ कर्मचारीले साना कर्मचारीमाथि गर्ने दमन र शोषणको चित्रण ३८

३.१० कवि-कलाकारले समाजमा कुनै स्थान नपाएको कटु यथार्थको चित्रण ४०

३.११ शहरी सभ्यताप्रतिको विकर्षण तथा ग्रामीण सभ्यताप्रतिको आकर्षणको चित्रण ४२

३.१२ नारीमाथि हुने शोषण, दमन र अत्याचारको चित्रण ४३

३.१३ शैक्षिक बेरोजगारीबाट उत्पन्न समस्याको चित्रण ४६

३.१४ प्रेमका नाममा हुने धोका, बेइमानी र छलकपटको चित्रण ४८

३.१५ वर्गीय तथा जातीय विभेदबाट उत्पन्न समस्याको चित्रण र विरोध ५०

३.१६ अनमेल, अन्तर्जातीय प्रेमप्रसङ्ग तथा विवाहबाट उत्पन्न समस्याको चित्रण ५१

३.१७ विसङ्गत जीवनको चित्रण ५३

३.१८ नारीस्वतन्त्रता र मुक्तिको आवाज ५४

३.१९ जीवनयापनका लागि वेश्यावृत्ति गर्न विवश नारीको कारुणिक अवस्थाको चित्रर्ण ५६

३.२० उपसंहार ६८

चौथो परिच्छेद

शोधनिष्कर्ष

४.१ शोधनिष्कर्ष ५९

सन्दर्भग्रन्थ विवरण

क) नेपाली पुस्तक विवरण

ख) अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध विवरण

(ग) अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधप्रबन्ध विवरण

(घ) पत्रपत्रिका विवरण

संक्षेपीकृत शब्दसूची

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
अनु.	अनुवाद / अनुवादक
अप्र.	अप्रकाशित
ई.पू.	ईशापूर्व
एम्.ए.	मास्टर्स अफ आर्टस
चौं.स.	चौंथो सस्करण
छै.स.	छैटौं सस्करण
	डा. डाक्टर
ते.स.	तेस्रो सस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.स.	दोस्रो सस्करण
नं.	नम्बर
नेकपा	नेपाल कम्युनिष्ट पाटी
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पाँ.सं.	पाँचौं संस्करण
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमिटेड
पृ.	पृष्ठ
वि.सं.	विक्रम संवत्
सम्पा.	सम्पादक
सा.प्र.	साझा प्रकाशन
सा.स.	सातौं सस्करण
...	केही अंश छाडिएको